

HONORÉ DE BALZAC

UZUN YAŞAM
İKSİRİ

SEÇME ÖYKÜLER

Çeviri: BİRSEL UZMA

HONORÉ DE BALZAC

UZUN YAŞAM
İKSİRİ

SEÇME ÖYKÜLER

Honoré de Balzac'ın “L'Élixir de longue vie”, “L'Auberge rouge”, “Maître Cornélius”, “Un drame au bord de la mer”, “Facino Cane” ve “Pierre Grassou” adlı öykülerinden derlenmiştir.

© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kasım 2016, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Editör: Ayça Sezen

Düzeltili: Burçak Başpınar, Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26

Topkapı-İstanbul

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3342-0

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750733420

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

HONORÉ DE BALZAC
UZUN YAŞAM
İKSİRİ
SEÇME ÖYKÜLER

ÖYKÜ

Fransızca aslından çeviren

Birsel Uzma

Honoré de Balzac'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Eugénie Grandet, 1983

İki Yeni Gelinin Anıları, 1983

Vadideki Zambak, 1990

Goriot Baba, 2000

Gizli Başyapıt, 2007

Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti, 2012

HONORÉ DE BALZAC, 1799'da Fransa'nın Tours kentinde doğdu. Kendi adıyla yayımlanan ilk eseri *Köylü İsyanı* tarihî bir romandı. 1829-1830 yıllarında taşra yaşamına yönelen Balzac'ın *Tours Papazı* ve *Eugénie Grandet* adlı romanları basıldı. Yapıtlarını büyük bir bütün oluşturacak biçimde üç grupta tasarladı: insan yaşamını ve toplumu yöneten ilkeleri ele alan "çözümleyici incelemeler"; insan eylemini belirleyen nedenleri ortaya koyan "felsefi incelemeler"; bu nedenlerin sonuçlarını gösteren "töre incelemeleri". Bu bakımdan *Goriot Baba*, gerçekçilik akımının başyapıtı sayılır. Balzac, bu eserlerinin tümüne Dante'yi anıstıran bir başlık koydu: "İnsanlık Komedyası". Balzac, 1850'de Paris'te öldüğü zaman, ardında 85'i tamamlanmış, 50'si taslak halinde kalmış roman ve 2.000'i aşkın roman karakteri bırakmıştı.

BİRSEL UZMA, 1970'te İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi ve İÜ Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu. *Meydan Larousse Ansiklopedisi*'nin ekleri, *Théma Larousse* ve *Junior Larousse* ansiklopedilerinde çevirmen olarak çalıştı. *Larousse Gastronomique*'in çeviri grubu başkanlığı çalışmasını üstlendi. François Rabelais, Pascal Bruckner, Albertine Sarrazin, Louis Aragon, Honoré de Balzac, Jean-Marie Laclavetine, Pierre Loti, Raymond Radiguet, Guy de Maupassant, Nicolas Michel, Marquis de Sade, George Sand, Victor Hugo gibi yazarlardan çeviriler yaptı.

İçindekiler

Kızıl Han	41
Cornélius Usta	83
Deniz Kıyısında Bir Dram	157
Facino Cane	181
Pierre Grassou	199

UZUN YAŞAM İKSİRİ

Okuyucuya,

Uzun zaman önce ölmüş bir arkadaşı yazara daha sonraları, yani bu asrın başlarına doğru yayımlanan bir derlemede bulacağı bu İnceleme için, daha edebi hayatının başında esin kaynağı oldu. Tahminlere göre söz konusu olan, Berlinli Hoffmann'a borçlu olduğu, Almanya'da almanağın birinde yayımlanmış olmasına rağmen, editörler tarafından eserleri arasına dahil edilmesi unutulmuş bir fantastik hikâyeydi. "İnsanlık Komedyası", yeni fikirler açısından, yazarın masum bir alıntıyı ifşa etmekten kaçınmasını gerektirmeyecek kadar zengindir; muhtemelen La Fontaine gibi, Balzac da, farkında olmadan daha önce anlatılmış bir olguyu anlatmış ama tamamen kendi tarzında işlemiştir. Bu, her yazarın, genç kızların ilgisini çekmek için korku öyküleri yazdığı bir dönem olan 1830'ların modasına uygun olmak dışında özelliği olmayan, önemsiz bir çalışma değildir. Don Juan'ın zarif bir biçimde gerçekleştirdiği baba katli bölümüne geldiğinizde, benzer koşullar altında, 19. yüzyılda, bir ölüm sonucu ömür boyu gelire kavuşan ya da yaşlı bir kadınla hayatının sonuna kadar devam edecek bir kira sözleşmesi yapan dürüst insanların nasıl davranışlar sergileyeceğini tahmin etmeye çalışın. Geçim kaynakları olacak kişiyi hayata geri döndürürler miydi? Vicdan muhasebecilerinin, Don Juan ve çocuklarını kendi hayalleri uğruna evlendiren babalar arasında var olması muhtemel benzerliğin derecesini incelemelerini isterdim. İlerleme yolunda birkaç felsefeciye kulak vererek hareket eden toplum, ölüme doğru atılan son adımlar sanatını,

iyiye doğru bir adım olarak mı kabul eder? Bu bilim, geçimini ölümle karşılaşmasını sağlayan onurlu meslekler yaratmıştır. Bazı kişiler bir ölümün yaşanmasını umutla beklemek durumundadır; naaşı hazırlamakta, sabahları önünde diz çökmekte ve akşam başının altına yastık olmaktadır: kardinaller, kardinal yardımcıları, kadro dışı görevlileri, Tonticiler¹ ve benzerleri mesela. Bunlara bir de, olanaklarını aşan fiyatlarda bir mülk satın almak konusunda acele eden, dolayısıyla da yetmişlik, seksenlik babalarına ya da kayınvalidelerine, “Üç yıl geçmeden nasılsa mirası bana kalacak ve o zaman...” diyerek mantık çerçevesinde bir ömür biçen nazik insanları da ekleyin. Bir katil bizi bir muhbirden daha çok iğrendirir. Katil belki de bir çılgınlık ânına teslim olmuştur, pişmanlık hissedebilir, ruhu yeniden soylulaşabilir. Fakat muhbir yatakta da, sofrada da, yürürken de, gece de, gündüz de muhbirdir; her ânını aşağılık bir insan olarak yaşar. Peki, bir muhbirin aşağılık olması göz önünde bulundurulduğunda, bir katil nasıl tanımlanabilir? Peki ya, toplum içinde, yasalarımız, geleneklerimiz, âdetlerimiz çerçevesinde ebeveynlerinin ölümünü bekleyen, mallarına göz diken bir sürü insan yok mu? Karıları için kaşmir pazarlığı yaparken, bir tiyatronun merdivenlerini tırmanırken, Bouffons’a gitmeye çalışırken, bir otomobil almaya niyetlenirken, bir tabutun ederini tahmin eder bunlar. Masumiyetleriyle büyüyen aziz varlıklar, akşam olunca çocuk alınlarını, “İyi akşamlar baba,” diyerek öpülmeye uzattığı anda öldürür bunlar. Bu İnceleme’deki Belvidéro gibi, kapalı kalmasını diledikleri ama her sabah gün ışığıyla birlikte yeniden açılan gözler görürler her an. İnsanların aklından geçen baba cinayetlerinin sayısını yalnızca Tanrı bilir! Yaşlı bir kadından dolayı bin ekü mirasa kavuşacak bir insan düşünün; ya da bir köyde, aralarından bir dere geçen iki arazide yaşayan, biri en büyük çocuğa tanınan haklara ve diğeri ise yasal miras haklarına sahip olan iki erkek kardeşin yüzlerine bir maske takarak, insani davranışları ihmal etmeseler de, birbirlerinden yürekten nefret edebilecek kadar

1. XIV. Louis’nin hükümdarlığı sırasında, sermayelerini aralarında son hayatta kalan kişiye bırakmaya dayalı bir piyango oyunu yaratan Laurent Tonti’nin isminden türetilmiştir. (Y.N.)

yabancı olduğunu hayal edin. Her Avrupa medeniyeti, bir eksen mili gibi veraset üzerine dayandığına göre bu eksen milini ortadan kaldırmak çılgınlık olur; fakat çağımızın gurur kaynağı makinelerinde olduğu gibi, bu temel düzeni mükemmelleştiremez miyiz?

Eğer yazar, her türlü edebi formülü yansıtmaya çalıştığı bir eserde, bu eski formülü korumuşsa, bunun nedeni bazı denemeler yapmak ve özellikle de bu yaptığına işaret eden göreceli bir uyarı yerleştirmektir. Kullandığı kompozisyonlardan her biri yazarın ifade etmeyi gerekli gördüğü az çok yeni düşüncelere dayanır, yazar edebi alana uzun zaman önce girmiş ve bazıları zaman içinde sıradanlaşmış bazı formlara ve düşüncelere öncelik tanıyabilir. Dolayısıyla, adil davranmak isteyen okuyucu, her bir çalışmanın ilk yayımlanma tarihini göz ardı etmemelidir.

Okumak bize tanımadığımız dostlar kazandırır ve her okuyucu da nasıl da sıkı dosttur! Hiçbir şeyimizi okumayan tanıdığımız dostlarımız da vardır! Yazar, bu eseri *DIIS IGNORTIS*'e¹ adayarak borcunu ödemeyi umut etmektedir.

1. (Lat.) Bilmediğimiz tanrılar. (Y.N.)

Don Juan Belvidéro, Ferrara'daki görkemli bir sarayda, bir kış akşamı, Este ailesinden bir prens adına bir ziyafet vermekteydi. O dönemde bir kutlama, yalnızca bir senyörün ulaşabileceği krallara layık zenginlikler ya da iktidarın sergilendiği ihtişamlı bir gösteriydi. Kokulu mumlarla aydınlatılmış bir masanın çevresine oturmuş yedi neşeli kadın, kırmızı renkli yalancı mermer duvarlar üzerinde göze çarpan pahalı Türk halılarıyla karşıtlık oluşturan beyaz mermerden muhteşem başyapıtlar arasında hoş sohbetlere dalmıştı. Satenler içinde, ışıltılar saçan altınlarla gözlerinden daha parıltılı denemeyecek taşlarla bezenmiş halde, hepsi güçlü ve aynı güzellikleri gibi çok çeşitli tutkularını anlatıyorlardı. Ne kullandıkları sözcükler farklıydı birbirinden ne de düşünceleri; bir eda, bir bakış, birkaç küçük vücut hareketi ya da vurgu sözlerine çapkın, sefih, melankolik ya da alaycı anlamlar katıyordu.

Birisinin şöyle der gibi bir hali vardı: "Benim güzelliğim ihtiyarların buz tutmuş yüreğini bile ateşe vermeyi bilir."

Diğeri: "Yastıkların üzerine uzanıp kendimden geçmiş halde bana tapanların hayalini kurmayı seviyorum," diyordu.

Bu tür âlemlerin acemisi bir üçüncüsü utanıyordu

sanki, “Yüreğimin derinliklerinde bir pişmanlık var!” diyordu. “Ben Katoliğim ve cehennemden korkarım. Fakat sizi o kadar seviyorum ki! Ah! O kadar, o kadar seviyorum ki, ahireti bile feda edebilirim sizin için.”

Dördüncü, bir kadeh Chio şarabını dikip haykırdı: “Yaşasın mutluluk! Her şafakta yeniden doğuyorum sanki! Her akşam, geçmişini unutmuş, bir önceki günün sarhoşluğunu yaşamaya devam ederek hazlarla, aşkla dolu bir yaşamın tadını çıkarıyorum sonuna kadar!”

Belvidéro'nun yanında oturan kadın ateşli gözlerle bakıyordu ona. Sessizdi. “Beni terk etti diye, sevgilimi öldürmeye kalkıp insanı arkadan vuran katillere dönüşecek değilim!” Sonra güldü ama öfkeyle kasılan eli muhteşem bir biçimde biçimlendirilmiş altın yaldızlı bir şekerliğin kırılmasına neden olacaktı neredeyse.

“Ne zaman grandük olacaksın?” diye sordu altıncısı prenze dönüp dişlerinin arasından konuşarak. Yüzünde insanın sevincini kursağında bırakacak bir ifade, gözlerinde haz dolu bir taşkınlık vardı.

“Ya sen? Baban ne zaman ölecek?” dedi yedincisi, elindeki bukete baştan çıkarıcı bir hareketle Don Juan'a atıp gülerek. Tüm kutsallarla alay etmeye alışmış, masmus bir genç kızdı bu.

“Ah! Kapatın bu konuyu,” diye bağırdı genç ve yakışıklı Don Juan Belvidéro. “Ebediyete kadar yaşayacak tek bir baba var bu dünyada ve talihe bakın ki, o baba da benim ki!”

Ferrara'nın yedi kibar fahişesi, Don Juan'ın arkadaşları ve prensin kendisi aynı anda bir dehşet çığılığı attılar. İki yüz yıl sonra ve XV. Louis hükümdarlığında bile, sağduyulu insanlar bu nükteye gülerdi. Fakat belki de orjinin henüz başlangıcında olduklarından, ruhlar henüz fazla gevşememişti! Mumların ışığına, tutku çığılıklarına, altın ve gümüş vazoların görüntüsüne, şaraplardan yükselen

kokuya, hayal edilebilecek en baştan çıkarıcı kadınların bakışlarına rağmen, yüreklerin derinliklerinde hâlâ, insani ve ilahî şeyler için, orjiyi köpüklü bir şarabın son kıpırtılarında boğacak kadar mücadele eden bir parça utanç kalmıştı belki de! Bununla birlikte çiçekler çoktan solup buruşmuş, gözler aptal bakmaya başlamıştı; Rabelais'in deyişiyle, sarhoşluk sandaletlere kadar yayılıyordu. O sessizlik ânında, bir kapı açıldı ve Balthazar'ın şölenindeki gibi, Tanrı ak saçlı, çatık kaşlı, titrek yürüyüşlü, ihtiyar bir ulağın çizgilerinde ortaya çıktı. Uşak girdi içeri hüznünlü bir edayla; taçları, yaldızlı kupaları, meyve piramitlerini, şölenin ışıltısını, şaşkın yüzlerin koyu kırmızısını ve kadınların bembeyaz kolları altında ezilen yastıkların renklerini bir bakışla soldurdu ve nihayet, derinlerden gelen bir sesle şu kasvetli sözcükleri ederek, bu çılgınlığın üzerine bir yas tülü örttü: "Mösyö, babanız ölüyor."

Don Juan konuklarına, "affedersiniz, böyle bir şey her gün olmaz" olarak tercüme edilebilecek bir hareket yaparak ayağa kalktı. Bir babanın ölümünün, yaşamın ihtişamının ortasında, bir orjinin çılgın düşünceleri içinde duran genç insanları şaşırtması doğal değil mi zaten? Ölümün kaprisleri, bir kibar fahişenin küçümsemeleri kadar beklenmediktir; ama daha sadıktır çünkü kimseyi aldatmamıştır hiçbir zaman.

Don Juan salonun kapısını kapatıp da, karanlık olduğu kadar da soğuk bir galeri boyunca yürüdüğünde, teatral bir havaya bürünmeye çabaladı; çünkü bir oğul olarak rolüne bürünmüş, peçetesiyle birlikte neşesini de kaldırıp atmıştı. Gece karanlıktı. Delikanlıyı ölüm odasına doğru götüren uşağın sessizliği, efendisinin yolunu pek de iyi aydınlatamıyordu; öyle ki, ÖLÜM, soğuğun, sessizliğin, karanlığın da yardımıyla, belki sarhoşluğun yarattığı bir tepkiyle bu müsrif adamın ruhunda bazı düşünceler sızdırabilirdi, Don Juan hayatını sorguladı ve

kendisine açılan bir davaya giden mahkeme yolundaki bir adam gibi kara kara düşüncelere daldı.

Don Juan'ın babası Bartholoméo Belvidéro, hayatının büyük bir kısmını ticari faaliyetlerle geçirmiş doksanlık bir ihtiyardı. Doğu ülkelerinde sık sık tılsımlarla karşılaşmış, söylediğine göre, artık hiç önemsemediği altın ve elmastan çok daha değerli zenginlikler ve bilgiler edinmişti. "Bir dişi bir yakuta tercih ederim ve tabii iktidarı bilgiye," diye haykırırdı bazen gülümseyerek. Bu görmüş geçirmiş ihtiyar, Don Juan'ın ona gençlik safsataları anlatışını dinlemeyi seviyor ve alaycı bir ses tonuyla, altın değerinde nasihatler veriyordu ona: "Sevgili çocuğum, yalnızca seni eğlendiren budalalıklar yap." Bir delikanlıyı izlemekten zevk alan yegâne ihtiyar oydu, baba sevgisi, bu parlak yaşamı hayranlık içinde izlerken kendi güçsüzlüğünü unutmamasını sağlıyordu. Belvidéro, altmış yaşındayken, huzur ve güzellik timsali bir meleğe tutulmuştu. İşte Don Juan da bu geç bulunmuş, geçici aşkın tek meyvesiydi. İhtiyar adam, on beş yıldan beri, sevgili Juana'sının kaybının acısını yaşıyordu. Çok sayıdaki hizmetkârıyla oğlu, ihtiyarın tuhaf alışkanlıklarını bu acısına bağlıyordu. Bartholoméo, sarayının en kullanışsız kanadına çekilmişti ve buradan çok nadir çıkıyordu, bizzat Don Juan bile izin almadan babasının dairesine giremiyordu. Bu gönüllü keşiş, sarayda ya da Ferrara sokaklarında dolaşırken, her zaman kaybettiği bir şeyi arar gibi görünüyordu; tamamen hayallere dalmış halde, kararsız, savaştaki bir adam gibi kafası bir düşünceye ya da bir anıya dalmış olarak yürüyordu. Delikanlı ihtişamlı davetler verir, saray neşeli seslerle çınlar, avluda atlar yerinde duramaz, uşaklar döşeme taşlarının üzerinde zar atıp kavga ederken, Bartholoméo günde yedi dirhem ekmek yer ve su içerdi. Bir parça tavuk eti isterse, bu onu sadık dostu siyah kanişe vermek için olurdu. Gürültüden şikâyet etmezdi. Hastalığı sıra-

sında bile, boru sesi ya da köpeklerin ulumaları uykusundan sıçramasına neden olunca yalnızca, "Ah! Don Juan dönüyor olmalı!" demekle yetiniyordu. Dünya üzerinde ondan daha yumuşak, daha anlayışlı bir baba olamazdı; genç Belvidéro ona fazla saygı gösterilerine girişmeden davranmaya alıştığından, şımarık çocuklarda rastlanan tüm kusurlara sahipti; Bartholoméo'yla, kaprisli bir kibar fahişenin yaşlı âşığıyla yaşadığı gibi had bilmezliğini bir gülümsemeyle affettirerek, neşeli halini pazarlayarak ve sevilmeye izin vererek yaşıyordu. Don Juan gençlik yıllarını baştan sona aklından geçirdiğinde, babasının iyiliğinde bir kusur bulmanın güç olduğunu fark etti. Galeriden geçtiği sırada, yüreğinin derinliklerinde bir pişmanlık doğduğunu duyarak, Belvidéro'yu bu kadar uzun yaşadığı için affetmeye yakın olduğunu hissetti. Kimsenin fark edemeyeceği bir yolla bir milyon edinme fırsatı bulan bir hırsızın aniden dürüst bir adama dönüşmesi gibi, babasına karşı saygı ve sevgi hissediyordu yeniden. Delikanlı, babasının dairesinin yüksek tavanlı, soğuk salonlarını çabucak aştı. Nemli bir havanın etkilerini hissettikten, eski halilerden ve tozla kaplı dolaplardan yükselen kekremsi kokuyu, yoğun havayı soluduktan sonra, ihtiyarın antik odasında, mide bulandırıcı bir yatağın önünde, neredeyse sönmüş bir şöminenin yanında buldu kendini. Gotik tarzda bir masanın üzerine yerleştirilmiş bir lamba, yatağın üzerine eşit olmayan aralıklarla ışık huzmeleri yayıyor ve böylece, ihtiyarın yüzünün farklı farklı görünümlemlerle ortaya çıkmasına neden oluyordu. Soğuk iyi kapanmayan pencerelerden vızıldayarak içeri giriyordu ve kar, pencereleri döverken boğuk bir gürültü yaratıyordu. Bu sahne Don Juan'ın içinden çıkıp geldiği sahneye öylesine çarpıcı bir karşıtlık oluşturuyordu ki, ürpermeden edemedi. Sonra, yatağa yaklaştığında, bir rüzgâr esintisiyle sürüklenen oldukça şiddetli bir ışık kasırgası babasının başını aydınlattı:

KLASİKLER

Dünya edebiyatının anıtsal ismi Honoré de Balzac, kısa hayatına sığdırmayı başardığı yüzden fazla eseri önce günlük gazetelerde yayımlamış, sonra da "İnsanlık Komedyası" başlığı altında toplamıştı. Bu derlemeyi oluşturan altı öykü de 1830-1840 yılları arasında yazılmıştır. Beş öykü, Fransa'nın 19. yüzyıldaki toplumsal yapısının tarihsel resminin çizildiği "İnsanlık Komedyası"nın "Felsefi İncelemeler" bölümünde, "Pierre Grassou" isimli son öykü ise "Paris Hayatından Sahneler" bölümünde yer alır. Bu altı öykünün ortak özelliği resimden bahsetmeleri; kendilerini bir resim kadar renkli, ayrıntılı ve net bir tablo olarak ortaya koymalarıdır. "Uzun Yaşam İksiri", "Kızıl Han", "Cornélius Usta", "Deniz Kıyısında Bir Dram" adlı öykülerin bir Delacroix tablosu etkisi yaratması tesadüf değildir. Edebiyata getirdiği toplumsal ve gerçekçi çerçeveye gerçekçiliğin kurucusu kabul edilen Balzac'ın bu derlemedeki öyküleri, estetik güçlerinin yanı sıra birer romanesk macera olmaları dolayısıyla da son derece çarpıcıdır.

Kapak resmi: Konstantin Somov

☞ canyayinlari.com ✈ twitter.com/canyayinlari f facebook.com/canyayinevi

ISBN: 978-975-07-3342-0

9 789750 733420